

SERVET-İ FÜNUN DÖNEMİ TÜRK ROMANINDA BATILILAŞMANIN SEMBOLÜ OLARAK PİYANO*

Ahmet ALUMUR**
Doç. Dr. Şevki Özer AKÇAY***

ÖZET

Bu çalışma, Osmanlı İmparatorluğundan başlayarak günümüze kadar etkileri ulaşan, Batılılaşma hareketlerinin, Türk edebiyatına en çok yansdığı dönem olan Servet-i Fünun döneminde yazılmış romanlarda, piyanonun Batılılaşma sembolü olarak nasıl kullanıldığını tespit etmeyi amaçlamıştır. Bu doğrultuda araştırmanın problemi “Servet-i Fünun romanında Batılılaşmanın sembolü olarak piyanonun yeri nedir?” şeklinde belirlenmiştir.

Bu çalışma, betimsel araştırma yaklaşımı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Servet-i Fünun dönemi Türk romanları incelenerek bu romanlarda piyanonun ne şekilde kullanıldığı dört başlık altında değerlendirilmiştir. Çalışma, Servet-i Fünun döneminde yazılmış ve tamamlanmış olan romanlar ile sınırlandırılmıştır. Çalışma kapsamında Halit Ziya Uşaklıgil, Mehmet Rauf, Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Safveti Ziya, Safvet Nezihi ve Hüseyin Cahit Yalçın'ın toplam 29 romanı incelenmiştir.

Çalışma kapsamında incelenen Servet-i Fünun dönemi Türk romanlarında Batılılaşmanın sembollerinden biri olarak piyanonun yoğun şekilde kullanıldığı tespit edilmiştir. Çalışmanın bütün alt başlıklarında incelenen unsurların hepsinde piyanonun Batılı bir yaşam stiline bir yansıtıcısı olduğu görülmüştür.

Araştırmanın sonuçları, piyanonun Batılı tarzda bir eğitimi tercih eden ailelerin, çocuklarının eğitimi için önem verdikleri bir enstrüman olduğunu; eğlence ortamlarında Batılı tarzda bir eğlence aracı olarak kullanıldığını; Batılı tarzda düşünen insanların evlerinin vazgeçilmez bir dekor unsuru olduğunu ve piyanonun kişiye bir sosyal statü kazandırdığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Müzik, Müzik sosyolojisi, Edebiyat, Müzikte batılılaşma.

Geliş Tarihi: 25.10.2022

Kabul Tarihi: 20.02.2023

Makale Türü: Araştırma Makalesi

*Bu çalışma, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Müzik Bilimleri Ana Bilim Dalında, Doç. Dr. Şevki Özer AKÇAY danışmanlığında Ahmet ALUMUR tarafından yapılan “Servet-i Fünun Dönemi Türk Romanında Batılılaşmanın Sembolü Olarak Piyano” adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

**Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Müzik Bilimleri Bölümü, Müzik Bilimleri Ana Bilim Dalı, ahmetalumur@icloud.com, ORCID: 0000-0002-9617-4755

***Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Müzik Bilimleri Bölümü, soakcay@atauni.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0493-9897

PIANO AS A SYMBOL OF WESTERNIZATION IN SERVET-FÜNUN PERIOD TURKISH NOVEL *

Ahmet ALUMUR**
Assoc. Prof. Şevki Özer AKÇAY***

ABSTRACT

This study aimed to determine how the piano was used as a symbol of Westernization in the novels written in the period of Servet-i Fünun, the period in which the Westernization movements were most reflected in Turkish literature, starting from the Ottoman Empire to the present day. In this direction, the problem of the research is “What is the place of the piano as a symbol of Westernization in Servet-i Fünun novel?” determined as. This study was carried out using a descriptive research approach. The Turkish novels of the Servet-i Fünun period were examined and how the piano was used in these novels was evaluated under four headings. The study is limited to the novels written and completed during the Servet-i Fünun period. Within the scope of the study, a total of 29 novels by Halit Ziya Uşaklıgil, Mehmet Rauf, Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Safveti Ziya, Safvet Nezih and Hüseyin Cahit Yalçın.

In the Turkish novels of the Servet-i Fünun period, which were examined within the scope of the study, it was determined that the piano was used extensively as one of the symbols of Westernization. The piano has been observed to reflect a Western lifestyle in all the elements examined across the sub-headings of the study. The results of the research show that the piano is an important instrument for the education of their children by the families who prefer a western style education; it is used as a western style entertainment tool in entertainment environments; it shows that the houses of people who think in a western style are an indispensable decor element and that the piano gives the person a social status.

Keywords: Music, Sociology of music, Literature, Westernization in music.

Received Date: 25.10.2022

Accepted Date: 20.02.2023

Article Types: Research Article

*This study is derived from the master's thesis titled 'The Piano as a Symbol of Westernization in the Turkish Novel of the Servet-i Fünun Period,' conducted by Ahmet ALUMUR under the supervision of Assoc. Prof. Dr. Şevki Özer AKÇAY in the Department of Music Sciences at Atatürk University Institute of Fine Arts.

**Atatürk University Fine Arts Institute Music Sciences Department, ahmetalumur@icloud.com, ORCID: 0000-0002-9617-4755

***Atatürk University Fine Arts Faculty Music Sciences Department, soakcay@atauni.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0493-9897

1. GİRİŞ

Batılılaşma tabiri genel anlamıyla Batı ülkeleri dışında kalan toplumların, Batılı ülkelerin gelişmişlik seviyesine erişebilmek için uyguladıkları siyasi, sosyal ve kültürel değişiklikleri ifade etmektedir (Hanioglu, 1992: 148). Sezer'e (2012: 14) göre Batılılaşma, Batı'nın çağdaş uygarlığın temsilcisi olduğu düşüncesiyle bu uygarlık dışındaki ülkelerin, bu uygarlığa yetişme çabasıdır. Batılılaşma tabiri ülkemiz üzerinden ele alındığında önce askeri, sonra yönetim, ekonomi, bilim, kültür-egitim alanlarında Avrupa ülkeleri örnek alınarak gerçekleştirilen değişiklikler ve düzeltmeler yaparak eski kurumların yenileştirilme çabaları şeklinde ifade edilebilir (bk. http1). Batılılaşma, Osmanlı Devleti'nden başlayıp Cumhuriyet Türkiye'sinde yeni boyutlar kazanmış olan, Avrupa'nın toplumsal ve fıkirsal yapısına erişilmeyi hedefleyen bir yaklaşımdır (Özer, 2005: 21). Osmanlı Devleti'nin Batı'ya yönelmesinin temelinde askeri yenilgileri vardır. Sürüp giden askeri yenilgiler ve toprak kayıpları Osmanlı Devlet adamlarını Batı'nın askeri üstünlüğünün altında yatan sebepleri aramaya itmiştir (Mardin, 2004: 462). Batılılaşma süreci, devletin artık eski gücünde olmayışının farkına varılması sonucunda başlamıştır. Avrupa ülkelerinin hızlı bir atılımla Osmanlı karşısında üstünlük sağlamaya başlaması üzerine, Avrupa yöntemlerini kullanarak yeniden güçlenme düşüncesi, Osmanlı devlet adamlarının aklında yer etmeye başlamıştır.

Avrupa'ya karşı koyabilmenin en iyi yolunun onların silah ve yöntemlerini kullanmak olduğuna karar veren III. Selim, her alanda ıslahat hareketleri başlatmıştır. Sadece askeri alanda değil; Avrupa'nın bilimsel, teknolojik ve toplumsal hayatta gerçekleştirmiş olduğu hamleleri kendisi de gerçekleştirmek istemiştir. Lale Devri ile yüzünü batıya dönmeye başlayan Osmanlı Devleti, bu yolda köklü değişikliklere III. Selim döneminde başlamıştır (Engin, 2013:

12). III. Selim tahta çıktığı vakit, imparatorluğun varlığını korumak ve kuralları daha iyi temellere dayandırarak yeni bir düzen oluşturmak istemiştir (Karal, 2011: 13). Ancak III. Selim'in gerçekleştirmek istediği yenilikler yeniçerilerin karşısında durarak propaganda yapması nedeniyle, halkın ve devlet adamlarının çoğunun Nizam-ı Cedit düşmanı haline gelmesiyle sonuçlanmıştır (Engin, 2013: 13-14).

III. Selim'in gerçekleştirmek istediği ancak bedelini ölümlerle ödemiş olduğu uygulamaları, sonraki dönemde II. Mahmut hayata geçirmiştir. II. Mahmut, Osmanlı Devleti'nde genel anlamda Batılılaşma hususunda çığır açmış, kurumlarda, kılık kıyafette, müzikte ve daha birçok alanda gerçekleştirilen köklü yeniliklerin öncüsü olmuştur (Sakaoğlu, 2005: 462). Batılılaşma hareketinin temelinde Osmanlı Devleti'nin başta askeri olmak üzere bir çok alanda Avrupa ülkelerinin gerisinde kalması yatmaktadır. Zaten Batılılaşma taraftarı olan II. Mahmut da Batılı güçlerin sempati ve güvenini kazanabilmek için Osmanlı Devleti'nin modernleşmesini gerekli gören reformcu diplomatların tavsiyelerine kulak vermiştir. Bu tavsiyelere uygun olarak Batılılaşma yolunda idari ve içtimâi reformlar başlatmıştır. Bunlar; devlet dairelerinin, başbakan ve bakanlar kurulunun teşkili, askeri ve sivil reformlar için iki yüksek meclisin tesisi, devlet memurlarının belirli bir maaşla istihdamı, posta servisi, din dışı yüksek okulların kuruluşu, devlet protokolünde ve kıyafette modernleşme gibi maddelerdir. Fakat II. Mahmut'un en önemli başarısı, vilayetlerde ve bütün idari kısımlarda sultanın gücünü yenileyerek eski haline getirmesidir (İnalçık, 2013: 59-60).

1.1. Türk Edebiyatında (Romanında) Batılılaşmanın Yeri/İşlenişi

Osmanlı İmparatorluğu'nda, III. Selim ile başlayıp, II. Mahmut ile devam eden Batılılaşma süreci Tanzimat ile birlikte en yoğun haline almıştır. Osmanlı Devleti'nin Batı karşısında

gerileyişini durdurabilmek için başlatılan Batılılaşma sürecini gerekli görenlerden birisi olan Mustafa Reşit Paşa, Dışişleri Bakanlığını yürütürken “Gülhane Hatt-ı Hümayunu” diye bilinen Tanzimat Fermanı'nın metnini hazırlamıştır. Dönemin padişahı Abdülmecit'e kabul ettirerek bu fermanı 3 Kasım 1839 tarihinde ilan ettirmiştir (Çetin, 2016: 5).

Tanzimat ile birlikte yeni bir hayat başlamıştır. Kıyafetler, yaşam tarzı, adetler değişmeye yüz tutmuştur. Hayatın her alanında ve diğer sosyal kurumlarda kendini gösteren Batılılaşmanın edebiyata da yansımaları kaçınılmazdır. Edebiyat toplumun bir aynası olduğu için de elbette bu yeni devrin yaşantı ve duygularına kayıtsız kalınmamıştır (Budak, 2008: 549). Tanzimat Edebiyatı, Avrupaî Türk Edebiyatı'nın ilk devresidir ve 1860-1896 yıllarını kapsamaktadır. Tanzimat, siyasi anlamda Tanzimat Fermanı (1839) ile ortaya çıkmıştır. Edebi açıdan Tanzimat ise 1860 yılında çıkarılan *Tercüman-ı Ahvâl* gazetesi ile başlamıştır (Tuncer, 1992a: 14). Edebi olarak Batı'ya yönelik Tanzimat ile başlamıştır. Divan edebiyatına karşı bir tepki olarak başlamış olan Tanzimat edebiyatında, eskinin reddi ve yeninin yaratılması düşüncesi görülmektedir (Ercilasun, 2018: 35). Tanzimat dönemi Batılılaşmasında genellikle Fransız Rasyonalist Aydınlanma Felsefesi ve onun pozitivizmi örnek alınmıştır. Bu anlayışın başlıca ilkeleri deney, gözlem ve objektiflik olup ilk temsilcisi Beşir Fuad'dır (Çetin, 2016: 12).

1.2. Servet-i Fünun Döneminde Batılılaşma (1896-1901)

Osmanlı Devleti'nde III. Selim ile başlayan Batılılaşma çabaları Tanzimat'tan sonra büyük hız kazanmış; kültür, sanat ve edebiyat alanlarında ise en üst noktaya Servet-i Fünun döneminde ulaşmıştır. Öyle ki bu dönem hemen her anlamda kapıların Avrupa'ya sonuna kadar açıldığı ve her konuda Avrupa'nın örnek alındığı bir dönemdir (Kavcar, 2016: 5).

Servet-i Fünuncular Stendhal, Flaubert, Balzac, Goncourt, Bourget gibi romancıları okuyup etkilenmişlerdir. Edebiyatı Batılı algılayarak bu modern anlayışı edebiyatımıza yerleştirmek için çaba sarf etmiş ve Batı'nın bütün edebi türlerini tekniğine uygun olarak edebiyatımıza mal etme başarısını göstermişlerdir (Tuncer, 1992b: 5). Türk milletinin Batılılaşma sürecinin en önemli devresinde yetişmiş olan Servet-i Fünuncular Batı'yı hemen hemen bütün yönleriyle tanımış ve Batı'nın özellikle olumlu buldukları yönlerini kullanmaya çalışmışlardır. Çünkü Servet-i Fünuncular bu ülkenin kadınıyla erkeğiyle modernleşip çağdaşlaşmasını isteyen; sanata, bilime ve fenne büyük ilgisi ve düşkünlüğü olan kişilerdir (Çıkla, 2004: 72). Servet-i Fünun döneminin önde gelen romancıları olan Halit Ziya Uşaklıgil, Mehmet Rauf, Hüseyin Cahit Yalçın ve Safveti Ziya'nın, çoğunlukla düzenli eğitim görmüş, en az bir yabancı dil öğrenmiş, bilime ve modernleşmeye açık, Avrupa'yı gezmiş ya da oradaki gelişmeleri devamlı olarak takip etmiş, güzel sanatlara düşkün olmaları ve hepsinin gazete ya da dergi ocağında yetişmiş olmaları, bu yazarların romanlarındaki belli başlı kişileri de bilinçli ya da farkında olmadan kendileri gibi göstermelerine neden olmuştur. Kitap, kütüphane, tiyatro, müzik, okul ve Fransızca gibi unsurlar, Servet-i Fünuncular için kız erkek fark etmeksizin her Türk gencinin ilgilenmesi öğrenmesi gereken unsurlar olarak öne çıkar (Çıkla, 2004: 72). Servet-i Fünun romanlarının, belli bir kesimin hayatını anlattığı yönünde bazı düşünceler varsa bile, Servet-i Fünun yazarları günlük hayatın izlerini eserlerine taşıma konusunda başarı sağlamışlardır ve bu romanlarda görülen olay, mekân, düşünce gibi bir çok unsurun o dönemki günlük hayatın içinde de var olduğu dikkat çekmektedir (Çıkla, 2004: 45).

1.3. Servet-i Fünun Dönemi Türk Romanında Yer Alan Müziksel Öğeler

İnce ruhlu sanatçılar olan Servet-i Fünuncuların eserlerinde güzel sanatlardan en çok müziğe yer

verdikleri görülmektedir. Müzik hem şiirde hem de düz yazıda oldukça fazla yer tutmaktadır. Servet-i Fünun romanlarında bir çok müziksel öğeye raslamakla birlikte farklı müzik aletlerini de görmek mümkündür. Piyano bu romanlarda en başta gelen enstrüman olarak dikkat çekmektedir. Alafranga yaşama önem veren yüksek kültürlü ve zengin Türk evlerinde dikkat çeken unsurlardan biri de piyanodur. Klasik Batı müziğinin en temel çalgılarından olan piyano, Tanzimat'dan sonra yavaş yavaş Türk evlerine girmeye başlamış, Batılı tarzda yaşayan ailelerin elzem bir enstrümanı ve mobilyası haline almıştır. Neredeyse her konakta, yalıda, köşkte ve evde piyanoya rastlamak olasıdır. Öyle ki piyano Batı müziği zevki ile yetişmiş olan bazı roman kahramanlarının arasında duygusal bir yakınlık kurması bakımından da önem arz etmektedir (Kavcar, 2016: 203).

Tanzimattan sonra çocukları için Batılı bir eğitim aldirmek isteyen anne babalar çoğalır ve çoğunlukla yabancı öğretmen tutarlar. Piyano, varlıklı ailelerin evinde olmazsa olmaz bir enstrüman, aynı zamanda da bir mobilyadır. Önceleri kanun, ud gibi enstrümanları çalan kızlar artık piyano çalmaya başlamaktadır. Piyano ile birlikte Batı müziği de Servet-i Fünun dönemi romanlarında kendisine oldukça fazla yer bulur. Batı müziğine olan düşkünlük, bu dönemin romanlarında tam bir moda haline almıştır. Batı müziğini bilmenin, bu konu hakkında konuşabilmenin hem bir sosyete terbiyesi hem de kültür göstergesi olduğu görülür. Mehmet Rauf, bilhassa çay ve balo gibi eğlencelerde mutlaka bir yerini getirip kadın ve erkek kahramanlarına uzun uzun müzik sohbetleri yaptırmaktadır (Kavcar, 2016: 137). Servet-i Fünun dönemi romanlarında ele alınan karakterler, Batılı yaşama ve Batı kültürüne ilgi duyan kişilerdir. Elbette Batı kültürünün içine Batı müziğini de almak gerekir. Romanlarda Batı kültürüne ve Batı müziğine ilgi duyan bu karakterler arasında Batı müziğine

dair sohbetler geçmektedir. Romanlarda Mozart, Chopin, Gluck, Haydn, Beethoven, Schumann, Schubert, Tchaikovsky, Brahms, Wagner gibi Batı müziğinin ünlü bestecilerden söz edilir (Baş, 2010: 354).

1.4. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Türk müzik kültüründe Batılılaşma sürecinin piyano çalgısı üzerinden değerlendirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda, edebiyat alanında Batılılaşma kavramının işlendiği roman türü eserlerde piyanonun nasıl yer aldığı incelenerek, Türk müziğinde Batılılaşmanın sembolü olarak piyanonun yeri ve önemi açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, araştırma “Servet-i Fünun romanında Batılılaşmanın sembolü olarak piyanonun yeri nedir?” sorusuna cevap aramaya odaklanmıştır. Odaklanılan sorunun çözülmesinde şu alt problemlerin aydınlatılması önemlidir:

- Servet-i Fünun dönemi Türk romanında piyano eğitim aracı olarak ne şekilde yer almıştır?
- Servet-i Fünun dönemi Türk romanında piyano eğlence aracı olarak ne şekilde yer almıştır?
- Servet-i Fünun dönemi Türk romanında piyano dekor olarak ne şekilde yer almıştır?
- Servet-i Fünun dönemi Türk romanında piyano sosyal statü göstergesi olarak ne şekilde yer almıştır?

Bu araştırma; müzikte Batılılaşma olgusunun, müzik dışı alanlarda nasıl algılandığının, Batılılaşma düşüncesi ve uygulamaları içinde ne şekilde yer aldığına detaylıca anlatılabilmesine ışık tutabilecek bir çalışma olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda piyano çalgısı özelinden hareketle, müzikte Batılılaşma olgusunun Türk romanlarında yer alışı şeklinin müzik sosyolojisi penceresinden incelenmesi ile birlikte, ilgili literatürde önemli bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir. Bu açıdan bakıldığında bu araştırma, öncü araştırmalar arasında yer alabilir.

Tablo 1. Araştırma Kapsamında İncelenen Servet-i Fünun Dönemi Romanları.

Yazar	Eser	İlk Yayınlanma Yılı	Yıl	Yayınevi
Halit Ziya	Sefile	1887	2006	Özgür
	Nemide	1889	2005	Özgür
	Bir Ölü'nün Defteri	1892	2005	Özgür
	Ferdi ve Şürekâsı	1894	2011	Özgür
	Mai ve Siyah	1897	1994	İnkılap
	Aşk-ı Memnu	1901	1993	İnkılap
Uşaklıgil	Nesli-i Ahîr	1909	1990	İnkılap
	Kırık Hayatlar	1923	2017	Everest
	Eylül	1901	2021	Bilge
	Serap	1909	2019	Koç Üniversitesi
	Bir Zambak Hikayesi	1910	2021	Sel
	Ferdâ-yı Garâm	1897	2021	Türkiye İş Bankası
Mehmet Rauf	Genç Kız Kalbi	1925	2020	Kapar
	Bir Aşkın Tarihi	1915	2018	Puslu
	Menekşe	1915	2012	Palet
	Karanfil ve Yasemin	1924	2021	Can
	Böğürten	1926	2021	Kapra
	Son Yıldız	1927	2021	İletişim
	Define	1927	2022	Türkiye İş Bankası
	Harabeler	1927	2018	Akçağ
	Kan Damlası	1928	2018	Puslu
	Kâbus	1928	2017	Koç Üniversitesi
	Halas	1929	2021	Türkiye İş Bankası
	Hüseyin Cahit Yalçın	Hayal İçinde	1901	2021
Ahmet Hikmet Müftüoğlu	Gönül Hamm	1920	1987	Kültür ve Turizm Bakanlığı
Safvet Nezihi	Zavallı Necdet	1898	2012	Bilge
	Kadın Kalbi	1901	2020	Ötügen
	Kadınlar Arasında	1909	2018	Gece
Safveti Ziya	Salon Köşelerinde	1912	2019	Türkiye İş Bankası

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma betimsel bir araştırma olarak tasarlanmaktadır. Betimsel araştırmalar, verilen bir durumu olabildiğince tam ve dikkatli bir şekilde tanımlar (Büyüköztürk vd., 2017: 24). “Betimleme, olayları, obje ve problemleri anlama ve anlatmada ilk aşamayı oluşturur. Betimleme araştırmaları, mevcut olayların daha önceki olay ve koşullarla ilişkilerini de dikkate alarak, durumlar arasındaki etkileşimi açıklamayı hedef alır” (Kaptan, 1998: 59). Bu çalışma aynı zamanda nitel araştırmalardan durum çalışması araştırması özelliği de taşımaktadır. Glesne’e (2013: 30) göre durum çalışması, farklı disiplinlerde farklı şeyleri ifade etmek için kullanılır.

2.2. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın verileri, ilgili literatür taranarak, Servet-i Fünun dönemine ait romanlar incelenerek elde edilmiştir. Araştırma kapsamında incelenen romanlar için doküman

analizi ve içerik analizi yöntemleri kullanılmıştır. İçerik analizi, genel olarak sembolik ve çok anlamlı bir söylemin altında gizlenen anlamı çıkartmayı amaçlar (Bilgin, 2006:14). Neumar’a (2014: 466) göre içerik analizi metin içeriğini toplama ve analiz etme tekniğidir. Kurtuluş’a (2010: 51) göre içerik analizi, içerikte gizlenmiş, ilk bakışta görülmeyen birçok farklı yapının anlaşılmasını amaçlamaktadır. İçerik analizinde incelenen dokümanın içeriğinde bulunan birimlerin (sözcük, ses, renk, marka vb.) bulunup bulunmaması, bulunuyorsa hangi sıklıkla tekrarlandığının incelendiği çalışmalardır. Kıral’a (2020: 173) göre doküman analizi; araştırılan konu ile ilgili dokümanların bilimsel esaslara uygun olarak incelenmesi anlamına gelmektedir. Araştırma kapsamında incelenen romanlarda piyanonun kullanım sayısı analiz edilerek sayısal olarak bulgular bölümünde belirtilmiştir. Servet-i Fünun döneminde yazılmış olan ancak ulaşılamayan romanlar bu çalışma kapsamında incelenememiştir. Bunlar; Safvet Nezihi’nin “Hemzad”, Mehmet Rauf’un

Tablo 2. *Piyanonun Eğitim Aracı Olarak Kullanıldığı Romanlar.*

Yazar	Eser
Halit Ziya Uşaklıgil	Aşk-ı Memnu Nesl-i Ahir Ferdi ve Şürekası
Mehmet Rauf	Halas Harabeler Genç Kız Kalbi Define
Ahmet Hikmet Müftüoğlu	Gönül Hanım
Safvet Nezihi	Zavallı Necdet Kadın Kalbi

“Garâm-ı Şerâb” ve Hüseyin Cahit Yalçın’ın “Nadide” isimli romanlarıdır. Araştırma kapsamında incelenen romanlar Tablo 1’de gösterildiği gibidir. Araştırmaya konu olan eserler, Servet-i Fünun grubu içinde tanımlanan sanatçıların kaleme aldığı romanlardır. Servet-i Fünun döneminde bağımsız olarak eser vermiş yazarların romanları bu çalışmanın dışında tutulmuştur. Ayrıca Servet-i Fünun dönemi yazarlarının tamamlanamamış eserleri de çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Araştırma kapsamında 6 yazarın 29 romanı incelenmiştir.

3. BULGULAR

Batılılaşmanın bir zihniyet veya ideoloji olarak baskın güç kazandığı bu dönemde Batıya ait olana dönük talep ziyadesiyle artmıştır. Bu talep içerisinde kendine karşılık bulan unsurlardan biri de piyanodur. Piyanonun, dinlemenin veya piyanonun evde bir dekor olarak bulundurulmasının ilgili bireyler açısından taşıdığı önem, bu çalışmaya konu olan 29 roman üzerinden irdelenmiştir. İncelenen romanların 18’inde piyano sözcüğünün geçtiği ve piyanoyla ilişkilendirilebilecek durumların anlatıldığı görülmüştür. 11’inde ise piyano sözcüğüne rastlanmamıştır.

3.1. Servet-i Fünun Dönemi Türk Romanında Piyanonun Eğitim Aracı Olarak Kullanımına İlişkin Bulgular

Yapılan incelemelerde ilk adım, Batılılaşmanın göstergelerinden biri olarak, piyanonun “eğitim aracı olma” özelliğine odaklanmak olmuştur. Piyanonun eğitim aracı olarak kullanıldığı romanların yer aldığı Tablo 2’de görüldüğü üzere, Servet-i Fünun dönemi Türk romanında piyanonun eğitim aracı olarak kullanıldığı 9 adet roman tespit edilmiştir. Piyanoyu eğitim aracı olarak en çok kullanan yazar Halit Ziya Uşaklıgil’dir. İncelenen romanlarda piyanonun toplam 16 kere eğitim aracı olarak kullanıldığı saptanmıştır. Bu kullanımların 9’u Halit Ziya Uşaklıgil’in, 4’ü Mehmet Rauf’un, 2’si Safvet Nezihi’nin, 1’i Ahmet Hikmet Müftüoğlu’nun romanlarındadır.

Mehmet Rauf’un *Genç Kız Kalbi* (1925/2020: 25, 79) adlı romanında, toplam iki yerde piyanonun eğitim aracı olarak kullanıldığı görülmektedir. Söz konusu pasajlarda piyano, salt bir eğitim aracı olarak kullanılmanın ötesinde bireylere emsalleri arasında daha seçkin bir statü ve rol kazandırma vasıtası olarak da ele alınmaktadır. Bireyin muhatap üzerinde görgü, bilgi ve donanım bakımından daha baskın olduğunu ortaya koymak amacıyla kullanılan bir unsur olduğu da söylenebilir. Bir diğer ifadeyle piyanoya dönük eğitim alınmasında veya alınan eğitimin fark oluşturmak adına ortaya konulmasında piyano ve piyano bilgisinin eğitim görüntüsü altında diğer beklentilere hizmet ettiği

kanaatine ulaşılabilir. Mehmet Rauf'un *Menekşe* (1915/2012: 27, 28) adlı eserinde öncelikli olarak karşımıza meşhur bestekârlardan Wagner ve Liszt çıkmaktadır. Bunun yanında "opera, libretto, partiyon, uvertür, potpuri, parafraz" gibi müzik terimlerine de yer verildiği görülmektedir. Bu kullanımlarda amaç yetkin bir piyano ve Batı müziği konusunda saygın bir duruşa sahip olan Matmazel Violet üzerinden bir bestekârın veya mûsikîşinasın hakkıyla tanınmasında, ilgili şahsa ait sınırlı sayıda ürünün dinlenmesinin veya icra edilmesinin yeterli olmayacağı, maksadın tam anlamıyla gerçekleşmesi adına ilgili şahsın tüm verimleriyle tetkik edilmesinin büyük önem taşıdığı hususu, Batılı müzik bilgisine merak duyan genç kıza nakledilmektedir. Bu anlamda karşımıza çıkan kullanımların hedefi muhatabın eğitilmesidir. Mehmet Rauf'un *Harabeler* (1927/2018: 250, 252) adlı romanında, piyano beş farklı yerde kullanılmış ve bunlardan üçü romanın karakterlerinden biri olan Süheyla Hanım'ın, eğitim hayatının bir parçası olarak yer bulmuştur. Süheyla Hanım, küçük yaştan itibaren babasının yoğun ısrarı ve isteği sonucunda piyano eğitimi almaya başlamış, en ünlü hocalardan piyano dersi almıştır. Süheyla Hanım'ın babası, bir müzik aletini iyi derecede çalabilmenin yegâne yolunun nota eşliğinde yoğun bir metot ve etüt çalışmasından geçtiğini vurgulamaktadır. Anne ve babanın çocukları için piyano eğitimini bu denli önemsemelerinin altında kendilerinin de müzik aleti çalmaları ve çocuklarının büyüüp enstrümanında belli bir seviyeye geldikten sonra onlara bir saz arkadaşı olmasını istemeleri yatmaktadır. Mehmet Rauf'un son eseri olan *Halas* (1929/2021: 43) romanında on beş yerde piyano geçmektedir. Bu romanda, İtalyan bir annenin ve çok zengin görünen İngiliz bir babanın kızı olan Beatrice neşeli şen şakrak bir kızdır. Beatrice'in eğitiminin bir parçası da piyanodur. Beatrice her gün sabahları öğleye kadar piyano etüdü çalmaktadır. Mehmet Rauf'un *Define* (1927/2022: 2, 3) isimli romanında piyano geçmese bile, Abdulsamet

Paşa'nın kızının iyi bir eğitim sahibi olması için kızı için piyanist tuttuğu görülmektedir. Abdülhamit'in paşalarından olan ve bakanlık, valilik gibi üst düzey görevleri yürütmüş devlet adamı Abdulsamet Paşa, kızının iyi bir eğitim alarak tam bir kadın olabilmesi için konağına mürebbiyeler, öğretmenler ve piyanistler getirtmiştir.

Halit Ziya Uşaklıgil'in en ünlü ve en büyük romanlarından olan *Aşk-ı Memnu*'da (1901/1993: 67, 72, 73, 100, 101, 166) piyano on dokuz kez kullanılmıştır. *Aşk-ı Memnu* adlı romanda piyano önemli bir eğitim aracıdır. Varlıklı ve Batılı yaşama özen gösteren Adnan Bey'in kızı Nihal, piyano eğitiminde o kadar ileri gitmiştir ki hocası Matmazel de Courton'un bile seslendirmekte zorlanacağı eserleri rahatlıkla ve kısa sürede çalabilecek hale gelmektedir. Nihal, Batılı ünlü bestekârlardan olan Carl Czerny, Muzio Clementi, Giuseppe Donizetti, Gioacchino Rossini eserlerini öğrenmiştir. Nihal piyanoda o kadar ustalaşmıştır ki mürebbiyesi Matmazel de Courton, Nihal'in parmaklarının ruhunu Polonyalı büyük piyanist Artur Rubinstein'dan aldığını söylemektedir. Bir pasajda, annesi Firdevs hanımın çocukları üzerinde herhangi dikkat ve özen göstermediği halde Bihter'in kendi kendini geliştirdiği vurgulanmaktadır. Bihter kendi çabasıyla Türkçe, Fransızca ve Rumca öğrenmiştir. Bunlara ek olarak piyano ile valsler, kadriller, romanslar çalıp kendi söylediği şarkılara udla eşlik etmektedir. Halit Ziya Uşaklıgil'in *Nesl-i Ahîr* (1909/1990: 32, 33) romanında da İrfan karakteri piyano dersi almaya başlamıştır. Piyano çok seven İrfan piyano eğitimini daha da ileriye götürmek için Avrupa'da konservatuvar okumak istemektedir ve bu hayalini Fransa'da gerçekleştirecektir. *Nesl-i Ahîr*'de Süleyman Nüzhet, kızı Azra'ya piyano dersi vermesi için İrfan'ı konağına çağırarak kızına ders verdimeye başlamıştır. Azra ilk başlarda piyanoya çok meraklı olmadığı halde sonraları piyanosuna bağlanmaya başlamış ve her

gün iki saatini piyano çalışmalarına ayırmıştır (s. 345, 374, 388). Halit Ziya Uşaklıgil'in bir başka romanı olan Ferdi ve Şürekâsı (1894/2011: 167, 168) incelemeye aldığımız romanlar arasında piyanonun eğitim aracı olma rolü üstlendiği örneklerden bir diğeridir. Ferdi Bey'in kızı olan Hacer, her isteği yerine getirilen, iyi eğitim almış bir kızdır. Hacer'in piyano çaldığına dair net bir bilgi olmamakla birlikte günlük rutininde müzik derslerinin yer aldığı görülmektedir. Bir pasajda Hacer'in piyano çaldığı, müziğe tutkunluğunu ifade ettiği, hatta babasının onu piyanodan zorla kaldırdığını, sabah kalkar kalkmaz piyano çalmaya başladığını görmek mümkündür.

Saffet Nezihî'nin *Zavallı Necdet* (1898/2012: 21, 22) isimli romanı piyanonun eğitim aracı olarak kullanıldığı bir başka romandır. Romanda piyano yirmi sekiz kez kullanılmıştır. Romanın karakterlerinden olan Meliha, iyi eğitimli bir kızdır ve piyano çalmaktadır. Romanın baş karakteri olan Necdet, Meliha hakkındaki düşüncelerini hayalinde tasavvur ederken Meliha'nın çok iyi bir eğitim görmüş olabileceğini ön görmektedir. Meliha piyanoyu, Mozart'ın valsini büyük bir maharetle, mükemmel bir şekilde çalmaktadır. Bir kadının yüksek eğitim almış olması ve piyanonun bu eğitime dahil edilmiş olması dikkate değerdir. Piyanonun eğitim aracı olarak kullanımına rastladığımız bir diğer roman da Safvet Nezihî'nin *Kadın Kalbi* (1901/2020: 124) adlı romanıdır. Bu romanda

piyano yirmi sekiz kez kullanılmıştır. Romanın karakterlerinden olan Cavidan, iyi eğitimli bir kadındır. Cavidan küçükken Baha Bey ile oynamak istediğini söyleyince mürebbiyesi buna müsaade etmemekte, bunun sonucunda Cavidan hırçınlaşıp ağlamaya başlamaktadır. Bunun üzerine annesi yanına gelip piyano dersinin sonraya ertelenebileceğini ve kızının istediğinin yapılmasını istemektedir. Görüldüğü gibi bu romanda da iyi eğitim almış büyük ölçüde görgüye sahip bir kadının eğitim hayatının göz ardı edilemez bir unsuru yine piyanodur.

Son olarak Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun *Gönül Hanım* (1920/1987: 6) isimli eserinde; birden çok lisan bilen, sahip olduğu yüksek eğitimle dikkat çeken romanın karakterlerinden *Gönül Hanım*'ın piyano dersi aldığından söz edilir.

3.2. Servet-i Fünun Dönemi Türk Romanında Piyanonun Eğlence Aracı Olarak Kullanımına İlişkin Bulgular

Yapılan incelemelerde ikinci adım, Batılılaşmanın göstergelerinden biri olarak, piyanonun “eğlence aracı olma” özelliğine odaklanmak olmuştur. Piyanonun eğlence aracı olarak kullanıldığı romanlar Tablo 3'te verilmiştir. Servet-i Fünun dönemi Türk romanında piyanonun eğlence aracı olarak kullanıldığı 10 adet roman tespit edilmiştir. Tablo 3'te görüldüğü üzere, piyanoyu eğlence aracı olarak en çok kullanan yazar Mehmet Rauf'tur. İncelenen romanlarda

Tablo 3. Piyanonun Eğlence Aracı Olarak Kullanıldığı Romanlar.

Yazar	Eser
Halit Ziya Uşaklıgil	Aşk-ı Memnu
	Nesl-i Ahir
	Ferdi ve Şürekâsı
Mehmet Rauf	Eylül
	Son Yıldız
	Genç Kız Kalbi
	Karanfil ve Yasemin
Safveti Ziya	Salon Köşelerinde
Safvet Nezihî	Zavallı Necdet
	Kadın Kalbi

piyanonun toplam 28 kere eğitim aracı olarak kullanıldığı saptanmıştır. Bu kullanımların 11'i Halit Ziya Uşaklıgil'in, 13'ü Mehmet Rauf'un, 1'i Safvet Nezihi'nin, 3'ü Safveti Ziya'nın romanlarındadır.

Halit Ziya Uşaklıgil'in *Ferdi ve Şürekası* (1894/2011: 54, 55) isimli romanında Hacer, Ferdi Bey'in kızıdır. Romanda Hacer mavi kaplı defterine, 5 Mayıs 1300 tarihinde yazdığı düşüncelerinde; babası Ferdi Bey'in iş yerine gitmesini yasaklaması üzerine, yazıhaneye gidip Tayfur'u göremeyeceğinden dolayı üzgün olduğunu ifade etmektedir. Hacer tüm gün evin içinde sıkıldığından, kitaplarının ve piyanosunun kendisini eğlendirmeye yetmediğinden bahsetmektedir. *Ferdi ve Şürekası* romanında piyano, Hacer'i eğlendirmeye yarayan simgelerden biridir. Halit Ziya Uşaklıgil'in aynı romanında Tayfur ve Hacer'in eğlenceli ve mutlu vakit geçirdikleri zamanlarda piyano da onları eğlendiren unsurlardan biri olarak göze çarpmaktadır (s. 232, 233).

Eğlence aracı olarak piyano başlığı altında incelenen eserlerden ikincisi Halit Ziya Uşaklıgil'in *Nesl-i Ahir* (1909/1990: 59, 63, 89, 151, 155) isimli romanıdır. Toplamda 27 kez piyanonun kullanılmış olduğu romanda Süleyman Nüzhet'in kızı Azra piyano çalmaktadır. Romanda Azra'nın hayalini kurduğu evden bahsedilmektedir. Hayalini kurduğu evde hiç sıkılmayacaktır ve buna yardım edecek nesnelere birisi de piyano olacaktır. Bu bağlamda piyanonun burada eğlence aracı olarak kullanıldığı yargısına varmak olasıdır. Halit Ziya Uşaklıgil'in *Nesl-i Ahir* romanından başka bir pasajda ise İrfan karakterinin piyano ile vakit geçirmesinden bahsedilmektedir. Belirli bir programa ve çalışma unsuruna bağlı kalmadan içinden geldiği gibi piyano çalarak oyalanması, piyanonun İrfan için bir eğlence aracı olduğu şeklinde yorumlanabilir. Romanın başka bir pasajında ise İrfan'ın piyano çalacak olması

Süleyman Nüzhet ve Şakir'i memnun etmiş olması piyanonun eğlence aracı olmasına bir örnek teşkil etmektedir. Aynı romanın başka bir bölümünden yola çıkarak, bir eğlence ortamında piyanonun varlığından ve piyanonun da bu eğlenceye araç olduğundan söz edilebilir. Halit Ziya'nın piyanoyu eğlence aracı olarak kullandığı bir başka romanı *Aşk-ı Memnu*'dur (1901/1993: 224, 225, 260). Piyano, romanda iki farklı yerde eğlence unsuru olma özelliğini taşımaktadır. Romanda aileden ve yakın akrabalarından oluşan eğlencede farklı müzik aletleri yer almaktadır. Bunlar: ud, tef, kanun ve piyanodur. Ayrıca roman karakterlerinden olan Nihal'in Behlül'ü eğlendirmek için piyano çalmak istemesi, piyanonun eğlence aracı olduğu yönünde yorumlanmasını mümkün kılmaktadır.

Romanlarında piyanoyu eğlence aracı olarak kullanan bir diğer yazar Mehmet Rauf'tur. Mehmet Rauf *Eylül* (1901/2021: 26, 27) romanında piyanoya 18 kez yer vermiştir. Mehmet Rauf'un edebiyatımız için büyük önem arz eden, Türk edebiyatının ilk psikolojik romanı olma özelliğini taşıyan *Eylül*'den bir pasajda, Süreyya'nın eşi Suad, Süreyya'nın halasının oğlu Necip'i eğlendirmek için piyano çalmak istemektedir. Suat'ın Necip'i eğlendirmek için piyanoya başvurması piyanonun eğlence aracı olarak kullanımı için örnek teşkil etmektedir. Mehmet Rauf'un piyanoyu eğlence unsuru olarak kullandığı bir başka romanı da *Genç Kız Kalbi*'dir (1925/2020: 52). Pervin, İstanbul'da amcasının evinde kalmaktadır. Amcasının eşi Hediye Hanım ve Pervin yemekten sonra piyano çalmaktadır. Hediye Hanım'ın neşelenerek piyano çalmak istemesi, burada piyanonun eğlence aracı olarak yer aldığı düşüncesi doğrultusunda değerlendirilebilir. Mehmet Rauf'un piyanoya eğlence aracı olarak sıklıkla yer verdiği başka bir eseri de *Karanfil ve Yasemin*'dir (1924/2021: 99, 12, 130). Eserde çay davetlerinde ve dans edilen davetlerde piyano yer almaktadır. Piyano eğlence aracı olarak kullanılmıştır. Bu

eğlence esnasında piyano ile Fransız kökenli bir Barok dansı olan gigue ve yine Fransız dansı olan gavot çalınmakta, piyano dansa hayat vermektedir. *Karanfil ve Yasemin* romanından başka bir pasajda ise, davetteki misafirler dışarı çıkıp gezmek istemesine rağmen hava şartları buna el vermediği için içeride kalıp eğlenceye devam etmekte, piyano çalılıp, dans edip, şarkı söylemektedirler. Mehmet Rauf'un ilgili romanlarında eğlencenin oldukça yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Sazlar çoğu davetlinin yüksek ilgisine mazhar olmuştur. Kalabalığın olduğu odada gazeller söylenmekte ve şarkılara eşlik edilmektedir. Piyano çalmaya başladıkça dans edilmektedir. İlgili alıntıda da piyanonun eğlence aracı olarak yer aldığı görülmektedir. Mehmet Rauf'un *Son Yıldız* (1927/2021: 87) romanında, piyanonun kemana eşlik ederek bir konserde yer alması bu eserde de piyanonun eğlence aracı olarak kullanılmış olması yorumunu getirmeyi mümkün kılmaktadır.

Servet-i Fünun dönemi romanlarda piyanonun eğlence aracı olarak yer aldığı son roman Safveti Ziya'nın *Salon Köşelerinde* (1912/2019: 38, 95) romanıdır. Roman, Batılılaşma konusunu ele alan romanlardan olup Batılı yaşama dair unsurlar barındırmaktadır. Bunlardan biri de Batılı danslardır ve romanda bu danslara sıklıkla piyano eşlik etmektedir.

3.3. Servet-i Fünun Dönemi Türk Romanında Piyanonun Dekor Olarak Kullanımına İlişkin Bulgular

Yapılan incelemelerde üçüncü adım, Batılılaşmanın göstergelerinden biri olarak, piyanonun "dekor aracı olma" özelliğine odaklanmak olmuştur. Piyanonun dekor aracı olarak kullanıldığı romanlar Tablo 4'te verilmiştir. Servet-i Fünun dönemi Türk romanında piyanonun dekor aracı olarak kullanıldığı 10 adet roman tespit edilmiştir. Tablo 4'te görüldüğü üzere, piyanoyu eğlence aracı olarak en çok kullanan yazar Mehmet Rauf'tur. İncelenen romanlarda piyanonun toplam 15 kere dekor aracı olarak kullanıldığı saptanmıştır. Bu kullanımların 3'ü Halit Ziya Uşaklıgil'in, 9'u Mehmet Rauf'un, 1'i Safvet Nezihi'nin, 2'si Safveti Ziya'nın romanlarındadır.

Üçüncü alt problem doğrultusunda ele alınan eserlerden ilki Halit Ziya Uşaklıgil'in *Nesli-i Ahir* (1909/1990: 158, 441, 454) romanıdır. Romanda piyano, bir mekânın tasvir edilmesinde kullanılan mekân hakkında daha belirgin bir düşünce uyandırabilmek için dekor (mobilya) olarak kullanılmıştır.

Piyanonun olayın mekânının tasviri için kullanımına başka bir örnek de Mehmet Rauf'un *Ferdâ-yı Garâm* (1897/2021: 65, 66) romanıdır. Mehmet Rauf'un ilgili romanında da piyanonun

Tablo 4. Piyanonun Dekor Aracı Olarak Kullanıldığı Romanlar.

Yazar	Eser
Halit Ziya Uşaklıgil	Nesli-i Ahir
Mehmet Rauf	Ferdâ-yı Garam Harabeler Genç Kız Kalbi Menekşe Karanfil ve Yasemin Halas
Safveti Ziya	Salon Köşelerinde
Safvet Nezihi	Zavalı Necdet Kadın Kalbi

mekânın bir parçası olarak yer aldığını, mekânın anlatımında piyanonun varlığından söz edilmesini piyanonun dekor aracı olarak kullanıldığı yorumunu yaparak değerlendirmek mümkündür. Buna benzer başka bir kullanım da aynı yazarın *Genç Kız Kalbi* (1925/2020) romanının 69. sayfasında görmek mümkündür. Mehmet Rauf'un *Menekşe* (1915/2021: 20) isimli romanı da önceki kullanımlara benzer bir örnek teşkil etmektedir. Romanda dikkat çeken başka bir unsur da mekândaki insanların Batılı tarzda hareket etmesidir. Romanın karakterlerinden Bülent'in, orada bulunan diğer kişilerle Avrupalı tarzda selamlaşması ve bu salonda piyanonun varlığına vurgu yapılması piyanonun dekor aracı olarak vurgulanmak istenildiği şeklinde yorumlanmasına açıktır. Mehmet Rauf'un piyanoyu dekor olarak kullandığı başka bir romanı da *Karanfil ve Yasemin*'dir (1924/2021: 182, 204, 205). Romanda piyano sıklıkla dekor aracı olarak yer almaktadır. Romanda betimlenen odada, piyanoyla birlikte Batı müziğinin ünlü isimleri Mozart ve Beethoven'in heykelleri de bulunmaktadır. Ayrıca eserin aynı sayfasında mutfakta İsveç usulü tarzında yiyeceklerin varlığı ve girdikleri odadaki okuma köşesinde bulunan Fransızca ve İngilizce yüzlerce kitabın varlığı da dikkate değerdir. Bu hususta piyanonun enstrüman olmak dışında Batılı yaşam tarzının benimsendiği bir evde dekorasyonunun olmazsa olmaz bir parçası (diğer Batılı unsurların tamamlayıcısı) olduğu yorumunu yapmak mümkündür. Romanda dikkat çeken başka bir unsur da Avrupa mobilyalarıdır. Romanın karakterinin hayalini kurduğu ev tam anlamıyla Batılı yaşamı yansıtmaktadır. Romanda evin yemek odasında İngiliz tarzında bir dekorasyon istenmektedir. Bunun yanına XVII. yüzyılda Fransa'da ortaya çıkan bir mobilya olan *gueridon* gibi mobilyalar da dikkat çekmektedir. Piyano o kadar önemli bir dekor aracıdır ki evin geri kalanı piyanonun rengine göre dekore edilecektir. Piyano seçiminde de Alman piyano

markaları olan Carl Bechstein, Rudolf Ibach Sohn ve Julius Blüthner arasından Blüthner tercih edilmektedir. Piyanonun dekor olarak yer aldığı Mehmet Rauf'un bir başka romanı da *Harabeler*'dir (1927/2018: 252). İstanbul'un alafranga yaşantısından izler bulmanın mümkün olduğu, Mehmet Rauf'un *Harabeler* romanında bir pasajda varlıklı bir ev tasvir edilmektedir. Batı müziğine hayran olunan evin duvarlarını Batı müziğinin ünlü isimlerinin resimleri süslemektedir ve evde Alman yapımı bir kuyruklu piyano tüm ihtişamıyla müzik odasını süslemektedir. Mehmet Rauf'un piyanoyu dekor aracı olarak kullandığı son romanı olan *Halas* (1929/2021: 43), varlıklı bir evin içindeki eşyalar arasında piyano tasvirine rastlanılan romanlardandır.

Romanında piyanoya dekor unsuru olarak yer veren başka bir yazar da Safvet Nezihî'dir. Nezihî'nin *Zavallı Necdet* (1898/2012: 112) adlı romanın karakterlerinden Necdet'in eniştesinin adadaki konağında piyano vardır. Konak oldukça süslü ve gösterişlidir. O dönemin yaşantısında ve romanlarında olduğu gibi lüksün ve gösterişin getirilerinden birisi olarak piyano, bahsi geçen evde de varlığını sürdürmektedir.

Araştırmanın bu problemine dair incelenmiş olan son roman Safveti Ziya'nın kaleme aldığı *Salon Köşelerinde* (1912/2019: 35, 42, 57) romanıdır. Yine burada da Batılı yaşam tarzının olmazsa olmaz unsurlarından biri de piyanodur. Alafranga yaşamı benimsemiş insanların evlerinde ve eğlence ortamlarında olmazsa olmazlardan biri piyanodur. Piyanonun, dekor olarak yer aldığı romanların yanında bir mekânın tasvir edilmesinde piyanonun sıklıkla kullanıldığı dikkate değer noktalardan biridir.

3.4. Servet-i Fünun Dönemi Türk Romanında Piyanonun Sosyal Statü Göstergesi Olarak Kullanımına İlişkin Bulgular

Yapılan incelemelerde dördüncü adım, Batılılaşmanın göstergelerinden biri olarak, piyanonun “sosyal statünün göstergesi olma” özelliğine odaklanmak olmuştur. Piyanonun sosyal statü göstergesi olarak kullanıldığı romanlar Tablo 5’te verilmiştir. Servet-i Fünun dönemi Türk romanında piyanonun sosyal statü göstergesi olarak kullanıldığı 10 adet roman tespit edilmiştir. Tablo 5’te görüldüğü üzere, incelenen romanlarda piyanonun toplam 13 kere sosyal statü göstergesi olarak kullanıldığı saptanmıştır. Bu kullanımların 2’si Halit Ziya Uşaklıgil’in, 4’ü Mehmet Rauf’un, 6’sı Safvet Nezihi’nin, 1’i Ahmet Hikmet Müftüoğlu’nun romanlarıdır.

Piyanonun, sosyal statü göstergesi olarak kullanıldığı romanlardan biri Halit Ziya Uşaklıgil’in *Nesl-i Ahir* (1909/1990: 414) romanıdır. Romanın kahramanlarından İrfan’ın, evine piyano alamaması eksiklik olarak okuyucuya aktarılmaktadır. İrfan, piyano kiralamayı bile düşünmektedir ancak oturduğu evin durumundan dolayı eve bir piyano almayı layık görmemektedir. Piyanonun sosyal statü göstergesi olarak zengin ve varlıklı insanların lüks konaklarında, köşklerinde var olabileceği düşüncesi burada da yansıtılmaktadır. Halit Ziya Uşaklıgil’in piyanonun sosyal statü göstergesi olarak işlendiği diğer romanı da *Aşk-ı Memnu*’dur (1901/1993: 19). *Aşk-ı Memnu* romanında bir

pasajda Firdevs Hanım’ın evi anlatılmaktadır. Tanınan bir aile olan Firdevs Hanım ve ailesi sosyal statü olarak diğer insanlardan ayrılmaktadır. Firdevs Hanım’ın kızı Bihter piyano çalmaktadır. Verilen alıntıda yalılar anlatılırken piyanonun da kendine yer bulmuş olması, piyanonun bir statü göstergesi olması doğrultusunda değerlendirmeye açıktır. Aynı romanda zengin ve Batılı yaşama önem veren Adnan Bey ve ailesinin yaşadığı yalıda da piyano önemli bir detay olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mehmet Rauf’un *Ferdâ-yı Garâm* (1897/2021: 72) isimli romanı piyanonun statü göstergesi olarak kullanıldığı bir diğer romandır. Romanın baş karakterlerinden olan Sermet’in güzel piyano yorumu neticesinde bulunduğu ortamda takdir görmesi sonucunda, onu diğer insanlardan ayırarak sosyal statüsünün farklılaştığı yönünde bir yorum getirmek mümkündür. Dinleyenlerden birisinin onun şimdiye kadar dinlediği piyanistlerden daha başarılı olduğunu söylemesi Sermet’i yücelterek ona sosyal bir statü kazandırmaktadır. Mehmet Rauf’un *Böğürtlen* (1926/2021: 70) isimli romanında ise Süheyla Hanım’ın piyanoda usta oluşu, bütün klasik eserleri ezberden çalma kabiliyetine sahip olması gibi özellikler ona bir sosyal statü kazandırarak diğer insanların beğenisini kazanmasını sağlamıştır. Piyanonun sosyal statü göstergesi

Tablo 5. *Piyanonun Sosyal Statü Göstergesi Olarak Kullanıldığı Romanlar.*

Yazar	Eser
Halit Ziya Uşaklıgil	Nesl-i Ahir Aşk-ı Memnu
Mehmet Rauf	Ferdâ-yı Garam Böğürtlen Son Yıldız Halas
Ahmet Hikmet Müftüoğlu	Gönül Hanım
Safveti Ziya	Salon Köşelerinde
Safvet Nezihi	Zavallı Necdet Kadın Kalbi

olarak değerlendirilebileceği bir başka roman da Mehmet Rauf'un *Son Yıldız* (1927/2021) romanıdır. Romanın 87. sayfasında odada piyano refakatinde keman konseri başladığı bilgisi vardır. Bahsi geçen müzik salonunda paranın ve iptilanın alabileceği en iyi müzik aletleri mevcuttur. On iki müzik aleti bulunan odada enstrümanlardan birinin de piyano olması, böylesine zengin bir mekânda vazgeçilmez bir enstrüman olması sebebiyle piyanonun sosyal statü aracı olarak kullanımına bir örnektir. Mehmet Rauf'un araştırmanın bu bölümünde yer alan son romanı *Halas* (1929/2021: 643) romanıdır. Mehmet Rauf'un bu romanında Beatrice isimli karakter zengin bir babanın kızıdır ve piyano çalmaktadır. Beatrice gibi varlıklı bir ailenin kızının piyano çalmasını yanı sıra evlerinin tasvirinde de piyanoyu yine görmekteyiz. Bu bağlamda piyanonun sosyal statü göstergesi olduğu yönünde yorum yapmak mümkündür.

Piyanonun sosyal statü göstergesi olarak kullanımın değerlendirilebileceği bir başka roman da Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun *Gönül Hanım* (1920/1987: 9) romanıdır. Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun belirtilen romanında, *Gönül Hanım*'ın bazı meziyetleri verilmektedir. *Gönül Hanım*'ın sahip olduğu yabancı dil bilgisi ve okuduğu kitapları güzel ifade etme becerisi onu diğer insanlardan ayırarak kendisine bir sosyal statü kazandırmaktadır. *Gönül Hanım*'ın bu becerilerine piyano dersi alması da eklenmiştir. Piyano hem eğitim aracı hem de iyi eğitimin sonucunda kazanılmış sosyal statünün yüksekliğinin bir göstergesi olarak kullanılmıştır denilebilir.

Piyanonun sosyal statü aracı olarak kullanıldığı önemli romanlardan biri de Safvet Nezihî'nin *Zavallı Necdet* (1898/2012: 20-22) isimli eseridir. Eserde toplum içinde sahip olduğu özelliklerle toplumun geri kalanından ayrılan Meliha karakterinin iyi seviyede piyano çalması dikkate değerdir. Piyanonun toplam yirmi sekiz kez

geçtiği Safvet Nezihî'nin *Zavallı Necdet* isimli romanından verilen alıntıda Meliha'nın sahip olduğu özellikler dikkat çekmektedir. Meliha, köşkte yaşayan, çok güzel piyano çalan bir kızıdır. Meliha'nın ve annesinin nazik olması, güzelliği ve çok güzel piyano çalması onu sosyal yapı içinde farklı bir yere konumlandırmaktadır. Safvet Nezihî'nin aynı romanında Meliha'nın sahip olduğu, onu diğer insanlardan ve kadınlardan ayıran özellikleri görülmektedir. Meliha isimli karakterin piyanoda bu denli iyi olması sonucunda, Necdet onu Türk kadınlarından sosyal statü olarak yukarıda tutmaktadır. Bu denli müzik sanatına sahip olmasının yanında çok iyi bir eğitim ve terbiye gördüğünü düşünmesi ve Meliha'nın sahip olduğu, onu yücelten becerilerinden birinin piyano olması, *Zavallı Necdet* romanında piyanonun sosyal statü göstergesi olarak nasıl kullanıldığını ortaya koymaktadır. Safvet Nezihî'nin bir diğer romanı olan *Kadın Kalbi* de (1901/2020: 70, 72, 172) piyanonun sosyal statü simgesi olduğu Servet-i Fünun dönemi romanlardan biridir. Kadın Kalbi'nde; şık, zarif, hassas olan, toplumun geri kalanından sosyal statü olarak yukarıda yer alan bir kadın imgelenirken piyano çalıyor olması detayı da buna dahil edilmektedir. Bunun yanında "piyano bile çalmayı bilmemek" bu durumun tam tersini, sosyal statünün düşük olduğunu ifade etmektedir. Aynı romanda sosyal statü sahibi bir karakter olan Cavidan'ın da küçük yaştan itibaren piyano çalması dikkat çekmektedir. Piyanonun bir insanın sosyal statüsü hakkında rol oynaması, kişinin küçük yaşlardan itibaren etkili olmaktadır.

SONUÇ

Araştırmanın birinci alt problemine yönelik yapılan analizler sonucunda, Servet-i Fünun dönemi Türk romanında piyanonun önemli bir eğitim aracı olduğu, çocuklarının eğitimine büyük önem gösteren ailelerin çocuklarına muhakkak piyano dersi aldıkları görülmüştür. Batılı tarzda yaşayan ailelerin çocuklarının iyi seviyede piyano çalmaları, Batı müziğine ve Batı müzik kültürüne hâkim olmaları, Batı

ideolojisinin eğitim yoluyla aktarılmasının bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Piyano, dönemin en sevilen enstrümanı olmuş, piyanoyla birlikte Batı müziği bilgisi de romanlarda işlenerek Batı müziğinin önemli temsilcileriyle ilgili bilgilere yer verilmiştir. Romanlarda Batı müziği ve piyano bilgisi yüksek olan karakterler, çoğunlukla toplum içinde ayrılmış, yüksek eğitim düzeyine sahip olduğu için toplum bazında saygı duyulan insanlar olarak tasvir edilmiştir. Eğitim ve öğretim süreci insanın varoluşu ile eş zamanlıdır ve insan için temel gereksinimlerden biridir. Bireyin yaşadığı toplumda yeteneğini, tutumlarını ve olumlu değerlerdeki diğer davranış biçimlerini geliştirdiği süreçler toplamı (Tezcan, 1985: 4) olarak eğitim, bireyin temel yaşam yeterliliklerini kazanmasına yardım ettiği gibi ona içerisinde yaşadığı sosyal çevrede bir fark oluşturmak suretiyle bir statü de verir. Bu anlamda bireyin hayata bakışı veya hayattan beklentisi ile uyumlu olarak müracaat edilen eğitim araçlarının türü ve niteliği de göreceli olarak değişkenlik gösterebilir. Toplumu oluşturan hemen her bireyin de eğitim aracılığıyla varmak istediği birden fazla hedefinin olduğu söylenebilir. İçinde bulunulan toplumun yapısını, davranış biçimlerini, gelenek ve göreneklerini öğrenmek suretiyle topluma uyum sağlamak, bilgi ve becerisini geliştirmek suretiyle üretken bir birey olmak, güç elde etmek, saygınlık kazanmak ve toplumu etkileyebilmek bu hedeflerden bazılarıdır. Ancak birçok kişi için en önemli hedef eğitim aracılığıyla maddi bir güce erişmek ve toplum içinde saygın bir yer elde etmektir (Altın, 2020: 182). İçerisinde yaşanılan toplumda, görgü, bilgi ve tecrübe sahibi olmakla daha saygın bir konum elde etme adına eğitimin daima devrede olduğu görülmektedir. İnsanı, bahsi geçen artıları elde etme adına eğitimi bir vasıta olarak kullanmaya sevk eden de işte bu türden beklentilerdir. Beklentiler, bağlama göre değişkenlik göstermekle görecelidir. Bir diğer ifadeyle her devrin veya dönemin kendine özgü

bir rengi vardır. Bu anlamda eğitimin statik olmaktan oldukça uzak olduğu dinamik bir yapıya sahip olmakla bağlama göre şekillendiği görülebilir. Bu durum eğitimin zamana ve şartlara göre moda bir davranışa evrilmesine de neden olabilmektedir. Bu durumun en güzel örneklerinden birini bu çalışma kapsamında ele alınan Servet-i Fünun döneminde görmek mümkündür. Servet-i Fünun dönemine ait başka romanlarda da Batılı eğitime vurgu yapıldığı, çocuklarına Batılı tarzda eğitim aldırarak için ailelerin Avrupa'dan mürebbiyeler ve çeşitli eğitimciler buldukları görülmektedir. Ördem'in (2015: 726) de belirttiği gibi, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın yaşadığı dönem içerisinde, Osmanlı ailelerinin Batılılaşma isteği sebebiyle, çocuklarının eğitimi hakkında sözde Fransız öğretmenlerin nasıl eğitim verdiklerini düşünmeden Avrupa'dan gelen mürebbiyelere çocuklarını teslim ettiklerini Mürebbiye romanında ele almış olması bu duruma iyi bir örnek olarak düşünülebilir. O dönem romanlarında Batılı eğitimin prestij göstergesi olmasının yanı sıra geleneksel İslami ilim ve sanatların yanında Batılı eğitimin de ikincil bir unsur olabileceği savunulmaktadır (Turhan, 2010: 58). Ancak o dönemde Avrupalı eğitimcilerin özellikle de mürebbiyelerin millî bilincin ve Osmanlı değerlerinin yozlaşmasına neden olmalarına rağmen batılı yaşam ve eğitim için tercih edildiği bilinmektedir (Çıkla, 2004: 72).

Araştırmanın ikinci alt problemine yönelik analizler sonucunda, piyanonun eğlence aracı olarak Batılı ideolojiyi yansıttığı görülmüştür. Piyano ile eğlenilen ortamlar Batı fikrine göre dekore edilmiş ya da Batı tarzı eğlencelerin geçtiği mekânlardır. Batı kültürünün şarkıları, dansları, oyunları piyanonun bir eğlence simgesi olarak Batılı ideolojinin bir aracı olduğu tespit edilmiştir. Eğlence, neşeli ve hoş vakit geçirmeye yarayan; oyun, yarış, müzik, dans gibi unsurları içine alan genel bir kavramdır. Müzik eğlencenin ayrılmaz bir parçasıdır ve eğlence denilince akla

ilk önce müzik gelir. Bununla birlikte müzik aletleri, eğlencenin ötesinde dinî ritüellerde de kullanılır (Bozkurt, 1994: 483). Bunların yanında eğlence araçlarından olan dans da müzikten ayrı düşünülemez. Müzik eşliğinde gerçekleştirilen dans da Servet-i Fünun dönemi romanlarında sıklıkla görülmektedir. Romanlarda görülen danslar Batılı danslardır ve bunlara Batı müziği eşlik eder. Piyano da bu hususta eğlence aracı olarak romanlarda yer almıştır.

Araştırmanın üçüncü alt problemine yönelik analiz sonucunda, piyanonun varlıklı ailelerin evlerinde vazgeçilmez bir dekoratif öğe olduğu kanaatine varılmıştır. Zengin, Batılı ve iyi eğitim görmüş ailelerin bulunduğu her ev, piyanoya ev sahipliği yapmaktadır. Zenginliğin yanında aynı zamanda Batılı yaşam tarzının bir simgesi, değişen sosyal yaşamın simgesi ve müzikal değişimin en önemli simgesi olarak piyano karşımıza çıkmıştır. Genellikle köşkların, konakların ve yalıların içinde bulunan, aynı zamanda içinde bulunduğu ortamın gösterişine de katkı sağlayan piyanoların, dekoratif anlamda önemli bir rol üstlenmiş olduğu tespit edilmiştir. Ülkemizde piyanonun dekor olarak önem kazanmaya başlaması, Osmanlı İmparatorluğunun Batı'ya yönelmesi ve bunu takiben Batı müziğinin en önemli enstrümanlarından biri olan piyanonun saraya girmesiyle başlamıştır. Eğitime verilen önemin artması da bu süreci hızlandırmıştır. Şehzadelere evlenme ve kendi evlerinde yaşama izni verilmesiyle birlikte eğitimlerini saraya girmeden kendi evlerinde devam ettirme imkânına erişen şehzadeler, kendi çocuklarına da saraya göndermeden eğitim aldırarak istemiş ve bu eğitimin sürdürülebilmesi için evlere piyano da girmeye başlamıştır. Bu durum sadece hanedan üyeleriyle sınırlı kalmayıp, dönemin varlıklı aileleri de çocukları için yabancı dil bilen öğretmenlerden dil ve piyano dersleri aldırılmıştır (Güzel, 2020: 13). Piyanonun evlerde bulunması, piyanonun bir müzik enstrümanı

olmasının yanında aynı zamanda kültür taşıyıcı obje olması sonucuyla bağlantılıdır. Batılı yaşam tarzını benimseyen her ailenin evinde piyanonun bulunması, değişen müzik tarzı ve zevkinin yansıtıcısı olmakla birlikte aynı zamanda değişen sosyal yaşamın bir sembolü ve zenginlik göstergesidir. Toplumun bir aynası olarak dönemin romanlarında piyano bu nedenlerle bir dekor unsuru olarak da kullanılmıştır.

Araştırmanın dördüncü alt problemine yönelik analizler sonucunda, Servet-i Fünun dönemi romanlarında piyanonun, piyanoyu icra eden ya da piyanoya sahip olan birinin sosyal statüsünü yükselten bir unsur olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Romanlarda yüksek vasıflı insanların aldıkları akademik eğitimin yanında muhakkak piyano eğitimi de aldıkları görülmektedir. Piyano çalan insan yüksek meziyetliken, piyano çal(a)mayan insanın daha düşük bir sosyal statüye sahip olduğu varsayımına bile rastlanmıştır. Bireyin toplum içinde sosyal statü kazanabilmesi kendisinin eğitim düzeyi, ailesi veya sahip oldukları, diğer insanlardan farklılaşmalıdır. Yüksek düzeyde eğitim almak, asil ve soylu bir ailenin ferdi olmak veya zengin ve varlıklı olmak kişiye sosyal bir statü kazandırarak onu diğer insanlardan olumlu anlamda farklılaştırır.

Bu çalışmada odaklanılan temel soru çerçevesinde, piyano eğitimi almak/almış olmak yüksek eğitim düzeyini, bireylerin evlerinin dekorasyonunda piyano gibi gösterişli bir objenin bulunması ve piyano (hatta genel olarak Batı müziği) hakkında sohbetlerde bulunma, iyi düzeyde piyano icra edebilme gibi meziyetler de asaletin, soyluluğun, zenginliğin ve varlıklı oluşun dışavurumu olarak değerlendirilebilir. Servet-i Fünun dönemi Türk romanında, o yılların toplumsal yaşamının olduğu gibi yansıtılmasının yanı sıra, ideal olarak tasavvur edilen toplumsal yapının da okuyucuya anlatılması ve/veya okuyucunun bu ideale ikna edilmeye çalışılması bağlamında, piyanonun önemli bir kültür taşıyıcısı, anlatılmak

istenenlerin somut bir sembolü olduğu söylenebilir. Bu noktada, bu çalışma kapsamında ele alınmamış olsa da diğer Batı müziği algıları ya da başka müzik aletleri değil de piyanoya böyle bir anlam/misyon yüklenmiş olması, diğer çalgıların (örneğin keman, viyolonsel, klarnet vb. Batı kökenli yaylı, telli ve üflemeli algılar) Türk müziği de çalmaya elverişli olmalarından dolayı Batılılaşmanın tam olarak yansıtılmasına uygun olmayacağı şeklinde yorumlanabilir. Piyano, Batı müziğinin tampere ses sitemine göre akortlu, çok sesliliğe müsait ve hem sözlü hem algısal müziğe eşlik etmeye elverişli bir çalgı olmasından dolayı da Batı müziğinin tüm unsurlarını tek başına temsil etme gücüne sahip olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle de Servet-i Fünun dönemi yazarları romanlarında, Batılılığı gösteren önemli bir sembol olarak piyanoyu seçmiş olabilirler.

KAYNAKLAR

- Altın, M. (2020). Türkiye'de eğitim, statü, ve sosyal hareketlilik. *Mecmua Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 180-196. <https://doi.org/10.32579/mecmua.789249>
- Baş, S. (2010). Batı'ya hayran bir neslin romanı: *Servet-i Fünun romanı*. *Turkish Studies*(5/2), 313-362. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.1301>
- Bilgin, N. (2006). *Sosyal bilimlerde içerik analizi: teknikler ve örnek çalışmalar*. Ankara: Siyasal.
- Bozkurt, N. (1994). *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* (10. Cilt). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Budak, A. (2008). *Batılılaşma ve Türk edebiyatı Lale Devrinden Tanzimata yenileşme*. İstanbul: Bilge.
- Büyükköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (23. baskı). Ankara: Pegem.
- Çetin, N. (2016). *Tanzimat dönemi Türk edebiyatı*. Ankara: Nobel.
- Çıkla, S. (2004). *Roman ve gerçeklik bağlamında kültür değişimleri ve Servet-i Fünun romanı*. Ankara: Akçağ.
- Engin, V. (2013). *Türk modernleşmesinin ilk safhaları: Türk modernleşmesi* (Arif Kolay, Ed.). İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Ercilasun, B. (2018). *Servet-i Fünunda edebi tenkit* (4. Basım). Ankara: Akçağ.
- Glesne, C. (2013). *Nitel araştırmaya giriş* (A. Ersoy & P. Yalçınoğlu, Çev. Ed.). Ankara: Anı. (Çalışmanın orijinali 1992'de yayımlanmıştır).
- Güzel, A. (2020). *XIX. yüzyılda sultanın mülkünde piyano*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hanıoğlu, M. Ş. (1992). *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* (5. Cilt). İstanbul: TDV Yayınları.
- İnalçık, H. (2013). *Osmanlı ve modern Türkiye*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kaptan, S. (1998). *Bilimsel araştırma ve istatistik teknikleri*. Ankara: Bilimsel.
- Karal, E. Z. (2011). *Osmanlı tarihi Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devrileri* V. Cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kavcar, C. (2016). *Batılılaşma açısından Servet-i Fünun romanı*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Kıral, B. (2020). *Nitel bir veri analizi yöntemi olarak döküman analizi*. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (15), 170-189.
- Kurtuluş, K. (2010). *Araştırma yöntemleri*. İstanbul: Türkmen.
- Mardin, Ş. (2004). *Yeni Osmanlı düşüncesinin doğuşu*. İstanbul: İletişim.
- Neumar, W. L. (2014). *Toplumsal araştırma yöntemleri nitel ve nicel yaklaşımlar* (S. Özge, Çev. Ed.). Ankara: Yayıncı.
- Nezihi, S. (2012). *Zavallı Necdet*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat. (Eserin orijinali 1898'de yayımlanmıştır.)
- Nezihi, S. (2020). *Kadın kalbi*. İstanbul: Ötüken. (Eserin orijinali 1901'de yayımlanmıştır.)
- Ördem, Ö. (2015). *Servet-i Fünun dönemi romanında mürebbiyeler: yabancı ve yabancılaşma*. *Turkish Studies* (10/10), 719-732. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8604>
- Özer, İ. (2005). *Avrupa yolunda Batılılaşma ya da Batılılaşma İstanbul'da sosyal değişimler*. İstanbul: Truva.
- Rauf, M. (2012). *Menekşe*. Konya Palet. (Eserin orijinali 1915'te yayımlanmıştır.)
- Rauf, M. (2018). *Harabeler*. Ankara: Akçağ. (Eserin orijinali 1927'de yayımlanmıştır.)
- Rauf, M. (2020). *Genç kız kalbi*. İstanbul: Kapra. (Eserin orijinali 1925'te yayımlanmıştır.)
- Rauf, M. (2021). *Böğürtlen*. İstanbul: Kapra. (Eserin orijinali 1926'da yayımlanmıştır.)
- Rauf, M. (2021). *Eylül*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat. (Eserin orijinali 1901'de yayımlanmıştır.)
- Rauf, M. (2021). *Ferdâ-yı Gâram*. İstanbul: Türkiye İş Bankası. (Eserin orijinali 1897'de yayımlanmıştır.)
- Rauf, M. (2021). *Halas*. İstanbul: Türkiye İş Bankası. (Eserin orijinali 1929'da yayımlanmıştır.)
- Rauf, M. (2021). *Son yıldız*. İstanbul: İletişim. (Eserin orijinali 1927'de yayımlanmıştır.)
- Rauf, M. (2022). *Define*. İstanbul: Türkiye İş Bankası. (Eserin orijinali 1927'de yayımlanmıştır.)

- Sakaoğlu, N. (2005). *Bu mülkün sultanları 36 Osmanlı padişahı*. İstanbul: Oğlak.
- Sezer, B. (2012). *Batılılaşma seminer notları*. (E. Eğribel & U. Özcan, Ed.) *Türkiye’de modernleşme Batılılaşmanın yerine küreselleşmenin ikamesi içinde* (s.9-43). İstanbul: Doğu.
- Tezcan, M. (1985). *Eğitim sosyolojisi*. Ankara: Ankara üniversitesi eğitim bilimleri fakültesi yayımları.
- Tuncer, H. (1992a). *Tanzimat edebiyatı*. İzmir: Akademi.
- Tuncer, H. (1992b). *Servet-i Fünun edebiyatı*. İzmir: Akademi.
- Turhan, Ö. (2010). *Otorite krizi döneminde Osmanlı-Türk romanları (1850-1900)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul. İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uşaklıgil, H. Z. (1990). *Nesl-i Ahir*. İstanbul: İnkılap. (Eserin orijinali 1909’da yayımlanmıştır.)
- Uşaklıgil, H. Z. (1993). *Aşk-ı Memnu*. İstanbul: İnkılap. (Eserin orijinali 1901’de yayımlanmıştır.)
- Uşaklıgil, H. Z. (1994). *Mai ve Siyah*. İstanbul: İnkılap. (Eserin orijinali 1897’de yayımlanmıştır.)
- Uşaklıgil, H. Z. (2011). *Ferdi ve Şürekâsi*. İstanbul: Özgür. (Eserin orijinali 1894’te yayımlanmıştır.)
- Ziya, S. (2019). *Salon köşelerinde*. İstanbul: Türkiye İş Bankası. (Eserin orijinali 1912’de yayımlanmıştır.)

İnternet Kaynakları

http1. <https://www.turkedebiyati.org/batililasma-nedir/> (Erişim Tarihi: 23.04.2022).